

Ludzie na granicy

Jak o tym rozmawiać i uczyć?

propozycje materiałów i linków dla nauczycielek i nauczycieli

Kryzys humanitarny na naszej granicy

Od kilku tygodni media donoszą o dramatycznej sytuacji humanitarnej na polsko-białoruskiej granicy. Kryzys, który co dzień rozgrywa się na naszych oczach, **to wyzwanie dla nas wszystkich - także dzieci i młodych ludzi**. Uczennice i uczniowie rozmawiają o tym ze sobą na przerwach i w sieci, czasem nawet poruszają temat na lekcjach i godzinach wychowawczych. I trudno się dziwić, bo im też trudno pozostać obojętnym wobec ludzkiego cierpienia, trudno też poradzić sobie z własną bezradnością w tej sytuacji.

Pytania dzieci i młodych ludzi

Nawet do małych dzieci docierają strzępy niepokojących czy niezrozumiałych informacji, a także zdjęcia ich rówieśników, którzy z rodzicami próbują przekroczyć granicę i są za nią wypychani. Zadają sobie - i dorosłym - pytania "co się stało z tymi dziećmi" i "co z nimi będzie dalej". Nastolatki, którzy dużo czasu spędzają w internecie, niemal codziennie widzą drastyczne zdjęcia z granicy i towarzyszące im tytuły, teksty, a także - zamieszczane pod nimi komentarze. Słyszą wypowiedzi polityków i polityczek z różnych stron politycznej sceny, publicznych funkcjonariuszy, komentatorów życia publicznego, a także sieciowych influencerów. I nie zawsze są w stanie się w tym połapać, oddzielić opinie od faktów, ocenić wagę argumentów, ignorować czy zgłaszać sięjące nienawiść komentarze w mediach społecznościowych.

Szkoła - dobre miejsce do rozmowy

Szkoła to dobre miejsce do rozmowy o ludziach, którzy szukają bezpieczeństwa i lepszego życia oraz naszych reakcjach na to, co ich spotyka. O prawie, które obecnie reguluje ich status oraz działania polskich służb - Konwencji Genewskiej oraz polskich ustawach (w tym tej o stanie wyjątkowym). O tym, czy ochrona granic musi oznaczać nieludzkie traktowanie uchodźców i migrantów i czy budowa muru na granicy to dobre rozwiązanie. Ze starszymi uczniami warto rozmawiać także o tym, co dzieje się na Białorusi i jak to się wiąże z problemem na granicy, o decyzjach polskiego rządu i działaniach służby granicznej, a także o strategiach Unii Europejskiej wobec migrantów.

Tworzymy bazę materiałów i scenariuszy zajęć

To ogromne wyzwanie dla nauczycielek i nauczycieli, którzy przecież sami nie muszą wiedzieć wszystkiego o dynamicznie zmieniającej się sytuacji na granicy ani o regulacjach prawnych, które obowiązują w Polsce i na terenie objętym stanem wyjątkowym. Mają prawo czuć się zagubieni w nadmiarze trudnych do przetworzenia informacji i radykalnie sprzecznych opinii.

Wszyscy w takich momentach reagujemy obronnie, czasem nawet próbujemy się odciąć i o tym nie myśleć ani nie rozmawiać, także – a może zwłaszcza – w szkole. Ale to nie jest dobra strategia, bo młodzi ludzie chcą móc zrozumieć to, co się dzieje i móc rozmawiać o tym z dorosłymi bez lęku. Nauczyciel nie musi znać odpowiedzi na wszystkie trudne pytania, ale powinien być na nie otwarty. Dlatego postanowiliśmy stworzyć bazę materiałów i scenariuszy, które mogą pomóc w zajęciach o “ludziach na granicy” i rozmowach, które prowadzicie w szkole i innych miejscach. Jesteśmy też przekonani, że ten temat zostanie z nami na dłużej, nawet jeśli obecny kryzys na granicy się zakończy. Warto wejść w ten temat, zwłaszcza że podstawa programowa – zarówno w swej części ogólnej, jak i w wymaganiach szczegółowych stwarza przestrzeń do takiej edukacji.

Jak wygląda sytuacja na granicy polsko-białoruskiej

Helsińska Fundacja Praw Człowieka:

<https://www.hfhr.pl/na-granicy-pl-by/>

Podręczne kompendium wiedzy:

<http://bityl.pl/PWOGI>

Jak mówić i pisać o migracjach

Kalina Czwarnóg, Członkini Zarządu Fundacji Ocalenie:

<https://etykajezyka.pl/jak-mowic-i-pisac-o-migrantach/>

UCHODŹCY.INFO:

<http://uchodzcy.info/uswiadamiaj-i-informuj/jezyk-jest-wazny/>

Co wynika z Konwencji Genewskiej dla sytuacji na granicy

Polska ratyfikowała Konwencję Genewską (w 1991 roku), więc jest zobowiązana do przyjęcia i rozpatrzenia wniosku o ochronę międzynarodową każdej osoby, która o to poprosi:

<https://ronja.pl/konwencja-genewska-co-kazdy-powinien-wiedziec/>

Kim są uchodźcy

Nagranie webinarium „Porozmawiajmy o uchodźczyniach i uchodźcach” z Piotrem Bystrianinem (Fundacja Ocalenie):

https://biblioteki.org/main/aktualnosci0/Porozmawiajmy_o_uchodzczyinach_i_uchodzcach_nagranie_webinarium.html

Jak działają aktywiści i aktywistki na granicy

Rozmowa z Martą Górczyńską, prawniczką związaną z Grupą Granica:

<https://www.facebook.com/SalamLabPL/videos/831703020844672>

Publicystyka ngo.pl:

<https://publicystyka.ngo.pl/usnarz-gorny-jestesmy-w-kontakcie-z-grupa-uchodzcow-i-uchodzczyn-przetrzymywanych-na-granicy>

Dlaczego ludzie uciekają ze swojego kraju

Filmy związane z tematyką migracji z 8. Międzynarodowego Festiwalu Filmowego Kino Dzieci 2021:

<https://kinodzieci.pl/program/filmy/#lada-dzien>

<https://kinodzieci.pl/program/filmy/#konik-morski>

<https://kinodzieci.pl/program/filmy/#jak-ocalic-smoka>

Filmy są dostępne online tutaj:

<https://www.nowehoryzonty.pl/kinodziecionline.s>

Dlaczego i jak warto rozmawiać o ludziach na granicy

Tekst Justyny Sucheckiej <http://bityl.pl/IIMRW>, dostępny w wersji premium, tu krótki fragment:

Tato, czy te dzieci naprawdę muszą tam siedzieć w nocy w lesie bez jedzenia i ciepłego ubrania?" – zapytała Jakuba w drodze do szkoły 11-letnia córka. Nie musiał dopytywać, o jakie dzieci chodzi. Powiedział córce, że ktoś zdecydował za te dzieci o tym, gdzie są. Przyznał, że cierpią. I najpewniej chętnie zjadłyby bułkę z jej śniadaniówki i spały w jej ciepłym łóżku.

Elżbieta Krawczyk, która kieruje działem edukacji globalnej i ekologicznej CEO oraz zespołem ekspertów, pochwaliłaby Jakuba. "Warto dostrzec smutek i troskę, które kryją ją się za tymi pytaniami, pokazujące empatię dzieci, które się nad tym zastanawiają, a której brakuje czasem części dorosłych. Możemy przyznać się, że sami – jako osoby dorosłe – także zadajemy sobie podobne pytania, bo nasza wrażliwość także sprawia, że w pierwszej kolejności chcielibyśmy zadbać o ludzi, którzy znaleźli się w kryzysowej sytuacji. Ale ludzie mają różne priorytety i różne wartości stoją za podejmowanymi przez nich decyzjami – dla jednych na pierwszym miejscu będzie zdrowie i życie drugiego człowieka, a dla innych – na przykład kwestie związane z ochroną granic państwa. Choć te kwestie nie powinny się wykluczać i powinniśmy być w stanie zarówno chronić granice, jak i pomagać ludziom w potrzebie, decyzje w tej sprawie są podejmowane przez polityków i to od nich zależy, jakie priorytety zostaną wskazane na przykład staży granicznej przy podejmowanych przez nią interwencjach".

DLaczego i jak warto rozmawiać o ludziach na granicy

Warto dzieciom powiedzieć również o osobach, które starają się udzielać pomocy na granicy. O aktywistach zrzeszonych w ramach Grupy Granica. Ale też o medykach, którzy udzielają pomocy już poza strefą objętą stanem wyjątkowym. Opowiedzieć dzieciom, jak działają, że rozdają jedzenie, koce termiczne czy powerbanki osobom, które spotykają podczas poszukiwań w lesie. Pomagają im również w wypełnieniu dokumentów do złożenia wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Opowiedzieć, że pomoc deklaruje i okazuje także wielu mieszkańców i mieszanek przygranicznych miejscowości. Na przykład w remizie strażackiej w Michałowie na Podlasiu została uruchomiona ogrzewalnia i punkt pomocy migrantom i migrantkom.

- Warto wspierać takie inicjatywy, informować o nich na kanałach społecznościowych, odpowiadać na zgłaszane przez nie potrzeby i przynajmniej w ten sposób okazywać swoją solidarność – mówi Elżbieta Krawczyk. Możemy więc dzieciom pokazać, co sami robimy, by pomóc innym. Poinformować o wpłacie na zbiórkę, pokazać działania w mediach społecznościowych, opowiedzieć o tym, że możemy przekazać potrzebującym pomoc – na przykład ciepłe ubrania.

Wskazówki Fundacji Ocalenie “Jak rozmawiać o uchodźcach”

<http://uchodzcy.info/uswiadamiaj-i-informuj/rozmawiaj/>

Głosy “ludzi na granicy”

W rozmowach z uczniami i uczennicami warto wykorzystać indywidualne głosy osób, które tam są lub były. Takie osobiste doświadczenia konkretnych ludzi – uchodźców i migrantów, ale także mieszkańców nadgranicznych miejscowości, straży granicznej czy lokalnych aktywistów i aktywistek urealnia poznawczo tę sytuację. Tu kilka przykładowych linków:

<http://bityl.pl/oB32U>

<http://bityl.pl/Shpzp>

<http://bityl.pl/Prtla>

<http://bityl.pl/1SUSE>

<http://bityl.pl/ffg5j>

<http://bityl.pl/pZjYv>

<http://bityl.pl/qdyrX>

<http://bityl.pl/g31BP>

<http://bityl.pl/h02yk>

<http://bityl.pl/vgt0a>

Grupa Granica jest koalicją kilkunastu organizacji pozarządowych, które od wielu lat działają na rzecz migrantek i migrantów i wraz z nimi, a także zespołów dokumentalnych, badawczych i prawniczych.

W skład Grupy wchodzi:

[Stowarzyszenie Nomada](#)

[Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć](#)

[Stowarzyszenie Interwencji Prawnej](#)

[Chlebem i Solą](#)

[Stowarzyszenie Homo Faber](#)

[uchodźcy.info](#)

[Polskie Forum Migracyjne](#)

[Kuchnia Konfliktu](#)

[Helsińska Fundacja Praw Człowieka](#)

[Strefa WolnoSłowa](#)

[Salam Lab](#)

[RATS Agency](#)

[Dom Otwarty](#)

niezależni aktywiści, prawnicy i badacze

Organizacje połączyły siły pod wspólnym szyldem Grupa Granica, by działać skuteczniej i w skoordynowany sposób.

Organizacje społeczne i zaangażowani obywatele i obywatelki robią to, co w ich mocy, żeby pomóc osobom znajdującym się w nadgranicznych lasach:

- *cały czas monitorują sytuację na pograniczu, dokumentują wydarzenia i zbierają napływające zgłoszenia,*
- *wspomagają osoby, które przekroczyły granicę i wyszły ze strefy objętej stanem wyjątkowym – ciepłym jedzeniem, suchym ubraniem, lekami, ale też pomocą prawną; gdy trzeba, wzywają do nich karetki pogotowia,*
- *występują w imieniu osób, które nie mogą złożyć skutecznie wniosku o ochronę, do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,*
- *informują opinię publiczną o tym, co się dzieje na pograniczu, a ta wiedza pochodzi z pierwszej ręki, tj. od cudzoziemców spotykanych w przygranicznych lasach i wsiach,*
- *lobbują przeciwko zmianom prawa, które mają w znacznym stopniu ograniczyć możliwość starania się o ochronę międzynarodową w Polsce,*
- *prowadzą rozmowy z wieloma organizacjami, instytucjami i innymi podmiotami o tym, jak zażegnać kryzys humanitarny na granicy,*
- *wspierają prawnie osoby, które znalazły się w ośrodkach dla cudzoziemców na terenie całej Polski,*
- *wspierają rzeczowo cudzoziemców w ośrodkach dla cudzoziemców na terenie całej Polski.*

Jak można się włączyć w te działania?

1. *Pieniądze – środki finansowe, nawet niewielkie, można wpłacać na zbiórkę na działania Grupy Granica, lub bezpośrednio na konto wybranej organizacji z GG.*
2. *Rzeczy – w wielu miejscach organizowane są zbiórki żywności i innych potrzebnych rzeczy. Oto lista składu paczek, przygotowana przez medyków do jednej z takich zbiórek. Kilkudniowe akcje są też organizowane w całej Polsce – sprawdźcie na Facebooku, czy w waszej okolicy jest prowadzona taka zbiórka. Polecamy kontakt z PCK Lublin. Wszystkie przekazane PCK rzeczy, posegregowane w odpowiednio przygotowane pakiety trafiają bezpośrednio do osób udzielających pomocy uchodźcom. Warto sprawdzić Co zbieramy*
3. *Ośrodki dla uchodźców – mają dużo ubrań, ale żywność zawsze się przyda, zwłaszcza sucha i z długim terminem ważności (makarony, ryż, przyprawy, olej, cukier, konserwy, itp.). Przywóz trzeba uzgadniać z ośrodkami, korzystając z maila: pomochumanitarna@udsc.gov.pl.*
4. *Protesty – jest ich dużo, ale zwykle nie są dość liczne, warto dołączyć, jeśli możecie i chcecie wyrazić solidarność z “ludźmi na granicy”.*
5. *Wyjaśnianie innym ludziom – tego nigdy dosyć! Organizowanie spotkań sąsiedzkich, szkolnych, dzielnicowych wokół obecnej sytuacji (można skontaktować się z Grupą Granica, której członkinie i członkowie – w miarę możliwości – są gotowi w nich uczestniczyć) . Warto wyjaśniać, że przekraczanie granicy (wbrew obowiązującym przepisom) nie jest powodem, żeby skazywać uciekających na głód, zimno i ryzyko śmierci w lesie. Obowiązujące nas prawo, w tym konwencja genewska, zakazują “wypychania” przez granicę osób poszukujących ochrony, niezależnie od tego, w jaki sposób ją przekroczyli.*

Opracowano na podstawie materiału Grupy Granica

Wybrane materiały dydaktyczne

Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna

CAŁY ŚWIAT W NASZEJ KLASIE: Materiały edukacyjne dla nauczycieli, przede wszystkim klas 0-3 szkół podstawowych - w atrakcyjny sposób wprowadzają tematykę wielokulturowości i zachęcają do przyjrzenia się różnorodności kulturowej z perspektywy dziecka:

<https://forummigracyjne.org/npub/cal-y-swiat-w-naszej-klasie-materialy-edukacyjne>

Dzieciństwo w różnych krajach: Ilustrowana publikacja dla uczniów szkół podstawowych dotycząca krajów, z których przybywają do Polski imigranci (Wietnam, Ukraina, Armenia, Gruzja, Indie, Chiny, Turcja):

<http://voxhumana.org.pl/wp-content/uploads/2021/08/cz2-26-56.pdf>

Scenariusze zajęć dla szkoły podstawowej (wśród nich scenariusz o uchodźcach na podstawie książki "Basia i kolega z Haiti"):

<http://www.transfam.socjologia.uj.edu.pl/documents/32445283/0/scenariusze/4fc0d645-304c-449f-ae9c-854192198292>

Afrykańska układanka: projekt Fundacji Filmgramm skierowany do pedagogów, wychowawców i nauczycieli, pracujących z dziećmi w przedszkolach oraz uczniami w szkołach podstawowych na etapie wczesnoszkolnym:

<https://centrumwielokulturowe.waw.pl/wp-content/uploads/2019/11/afrukadanka-internet.pdf>

Szkoła podstawowa i średnia

Materiały dydaktyczne dla nauczycieli młodszych dzieci, w tym bajki i scenariusze zajęć:

<https://www.unhcr.org/pl/317-dlanauczycieli.html>

Rozmawiajmy o uchodźcach - ogólnopolski projekt edukacyjny wspierający nauczycielki i nauczycieli w poruszaniu na zajęciach z młodzieżą tematów związanych ze współczesnymi migracjami i obecnością w Europie i w Polsce migrantów i uchodźców:

<https://migracje.ceo.org.pl/content/jak-rozmawiac>

Scenariusze zajęć: <https://migracje.ceo.org.pl/materialy/scenariusze>

Materiały merytoryczne: <https://migracje.ceo.org.pl/materialy/materialy-merytoryczne>

Materiały metodyczne: <https://migracje.ceo.org.pl/materialy/materialy-metodyczne>

Filmy: <https://migracje.ceo.org.pl/materialy/filmy>

Szkoła podstawowa i średnia

“Uchodźczynie/uchodźcy. Przewodnik dla kadry pedagogicznej”, Marhaba, (Nomada, 2016) Wskazówki, jak przygotować zajęcia związane z uchodźstwem, przykładowe scenariusze zajęć, a także podstawowe informacje dotyczące islamu, Bliskiego Wschodu i uchodźstwa (w tym również krótki rozdział nt. uchodźców na Dolnym Śląsku):

https://issuu.com/stow.nomada/docs/marhaba.podrecznik_dla_kadry_pedag

Materiały dla szkół na temat solidarności społecznej w różnych wymiarach (z propozycją wysyłania kartek pocztowych):

<https://www.szkolazklasa.org.pl/programy/solidarnosc-podajdalej/#>

Dzienniczek - słowniczek, Polskie Forum Migracyjne - ćwiczenia dla uczennic i uczniów nie posługujących się/słabo mówiących po polsku:

<https://forummigracyjne.org/npub/dzienniczek-slowniczek>

Szkoła podstawowa i średnia

“Szkoła równości. Temat lekcji: Wszyscy o wszystkim mało wiemy. Scenariusze lekcji z reportażami”, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2016. Materiały o wielokulturowości, współczesnych migracjach i kryzysie azylowym:

<https://tea.org.pl/biblioteka/wszyscy-o-wszystkich-malo-wiemy/>

Materiały dla szkół na temat solidarności społecznej w różnych wymiarach (z propozycją wysyłania kartek pocztowych):

<https://www.szkolazklasa.org.pl/programy/solidarnosc-podajdalej/#>

<http://uchodzcy.info/uswiadamiaj-i-informuj/zorganizuj-lekcje/>

Wskazówki, jak reagować na mowę nienawiści i przemoc:

<http://uchodzcy.info/mowa-nienawisci/reaguj-na-mowe-nienawisci-i-przemoc/>

Bazy materiałów dotyczących edukacji globalnej

Stronę prowadzi Fundacja Edukacja dla Demokracji. www.fed.org.pl:

<https://e-globalna.edu.pl/>

Stronę prowadzi Centrum Edukacji Obywatelskiej:

<https://globalna.ceo.org.pl/>

Organizacje prowadzące lekcje dla szkół

Lekcje pokoju nt. uchodźców (z ich udziałem) dla klas 7 i 8 szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych edukacja@salamlab.pl

Lekcje wielokulturowe dla warszawskich szkół (w tym lekcje o uchodźcach) w Centrum Wielokulturowym. Wystarczy zapisać klasę i przyjść, lekcje są darmowe, finansowane przez miasto:

<https://centrumwielokulturowe.waw.pl/lekcje-wielokulturowe/>

Uwaga: warto sprawdzić ofertę zajęć lokalnych i regionalnych organizacji społecznych.

Wskazówki, jak zorganizować lekcję, spotkanie, pokaz filmu

Strona uchodzczy.info powstała z myślą o podnoszeniu świadomości społecznej na temat uchodźców w Polsce i Europie poprzez upowszechnianie rzetelnej wiedzy i obalanie stereotypów. Jest również rodzajem przewodnika po różnych formach zaangażowania i pomocy – zawiera praktyczną wiedzę i najpotrzebniejsze narzędzia.

<http://uchodzczy.info/uswiadamiaj-i-informuj/zorganizuj-lekcje/>

<http://uchodzczy.info/uswiadamiaj-i-informuj/zorganizuj-spotkanie/>

<http://uchodzczy.info/uswiadamiaj-i-informuj/zorganizuj-spotkanie/>

Programy edukacyjne

Polska Akcja Humanitarna

<https://www.pah.org.pl/zaangazuj-sie/dla-szkol/wiem-dzialam/>

Amnesty International Polska

<https://amnesty.org.pl/co-robimy/edukacja/>

Centrum Edukacji Obywatelskiej

<https://migracje.ceo.org.pl/>

Fundacja Szkoła z Klasą

<https://www.szkolazklasa.org.pl/programy/solidarnosc-podajdalej/#>

Fundacja Ocalenie

<http://bityl.pl/LcPe4>

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej - programy dla cudzoziemców

<https://interwencjaprawna.pl/o-nas/projekty/> oraz

<https://interwencjaprawna.pl/laboratorium/>

S sieć
 organizacji
S społecznych

Kontakt:
kontakt@organizacjespoleczne.org.pl

Materiały zebrały i opracowały:

Alicja Pacewicz

Alina Czyżewska

Anna Dąbrowska

Iwona Janicka

Małgorzata Jonczy-Adamska

Marta Borucka

Monika Auch-Szkoda

Olga Gładkowska
